

EFECTELE COMPANIILOR TRANȘNAȚIONALE ȘI A INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA

Elena MOROI,
doctor în economie, conferențiar universitar UASM

Abstract. Foreign direct investment and transnational companies help create new jobs, increase productivity, increase revenue and demand of population, economic efficiency and living standards of the population. Finally, what is very important for countries in transition, particularly for Republic of Moldova, serve as a source of direct foreign investment to renovate the country's production apparatus for the location of investment, as an efficient means to increase export competitiveness.

The advantage of direct foreign investment and transnational companies is that they do not create external debt. On the contrary, they generate jobs increase; leading to the modernization of local production, contribute to the development of stable relations of economic cooperation with foreign partners of local firms.

Activitatea investițională în Republica Moldova este cel mai important factor ce determină dezvoltarea social-economică a țării. Atragerea investițiilor străine directe rămâne a fi o sarcină actuală, de a cărei soluționare eficientă depind mersul, ritmurile și rezultatele reformelor efectuate. În condițiile tranziției de la un sistem de gospodărire la altul, este necesar un număr colosal de investiții străine pentru asigurarea unei astfel de tranziții. Însă volumele investițiilor străine directe atrase, deocamdată, nu satisfac nevoile reale ale Moldovei de investiții străine.

În linii mari, companiile transnaționale și investițiile străine directe au un impact pozitiv asupra economiei țării-gazdă. Efectele pozitive sunt multiple. Astfel, ele contribuie la creșterea avantajelor competitive ale acestor țări, precum și la sporirea potențialului lor de export. Există o corelație liniară directă și puternică între volumul investițiilor străine directe și potențialul de export. Această corelație este deosebit de strânsă în cazul țărilor în curs de dezvoltare, când țara-gazdă creează condiții preferențiale pentru atragerea investițiilor străine în ramurile în care dispune de anumite avantaje competitive.

Deși, companiile transnaționale și investițiile străine directe contribuie la crearea noilor locuri de muncă, totuși, în cazul companiilor transnaționale, aceste investiții generează, de obicei, mai puține locuri de muncă decât firmele naționale de aceeași mărime. Aceasta se întâmplă din cauza că întreprinderile naționale dispun, de regulă, de tehnologii mai puțin performante.

Unul dintre principalele efecte pozitive ale companiilor transnaționale și investițiilor străine directe asupra țărilor lumii constă în faptul că acestea contribuie la creșterea economică în țările-recipiente.

După cum se știe, creșterea economică este un proces de sporire a cantității de bunuri materiale și servicii produse într-un sector de activitate sau în cadrul întregii economii naționale. Creșterea economică reflectă astfel un proces cantitativ, spre deosebire de progresul economic, care este, în general, un proces calitativ.

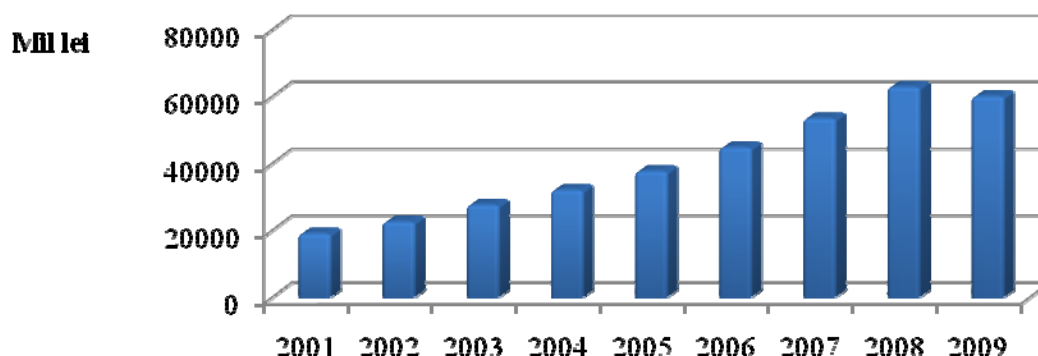
Asupra creșterii economice influențează o mulțime de factori, cum ar fi creșterea numărului de lucrători atrași în activitatea economică, sporirea investițiilor în capitalul fizic, creșterea cererii agregate, creșterea volumului resurselor materiale utilizate, progresul tehnico-științific etc. În cazul țărilor în dezvoltare, potrivit convingerilor specialiștilor de la Fondul Monetar Internațional și ai Băncii Mondiale, rolul principal în asigurarea unei creșteri economice durabile și cu ritmuri înalte aparține investițiilor și progresului tehnologic.

Marea majoritate a specialiștilor în domeniul companiilor transnaționale și investițiilor străine directe consideră că acestea exercită un impact pozitiv asupra

creșterii economice în țările-receptoare. Ei au demonstrat că există o relație directă între fluxurile de investiții străine directe (ca procent din PIB) și creșterea PIB/ locuitor nu doar pentru țările dezvoltate, ci și pentru cele mai multe din țările în curs de dezvoltare. Astfel, țările care au atras un volum important de investiții străine directe au avut cele mai înalte ritmuri de creștere economică.

În Republica Moldova, o anumită corelație între investițiile străine directe și creșterea economică, între anii 1991-1995 ne reflectă volumul PIB-ului care s-a redus mai mult decât cu 60%, investițiile - cu aproape 85%, valoarea globală adăugată - cu 70%, consumul final - cu 63%, veniturile - cu 60%, salariul mediu lunar - cu 73%. Începând cu anul 1999, au apărut condițiile necesare pentru creșterea economică. Între anii 2000-2008 a fost înregistrată o creștere anuală a PIB-ului de 5-7%. Potrivit estimărilor specialiștilor, pentru a atinge nivelul PIB-ului pe cap de locuitor din anul 1991, în condițiile unei creșteri anuale de 5%; Moldova are nevoie de o perioadă de timp de 25 de ani, iar pentru a atinge nivelul de trai al anului 1991, ar avea nevoie, în asemenea ritmuri de creștere, de 50 de ani.

Analiza dinamicii PIB arată că, în anul 2005, PIB-ul moldovenesc a depășit nivelul anului 1994 și al anului 1997, însă nu a atins nivelul anului 1990. În anul 2006, el a constituit doar 49,7% din nivelul anului 1990 (figura 1).

Figura 1. Dinamica produsului intern brut în Republica Moldova

În dinamică produsul intern brut în perioada analizată are o tendință de majorare până în anul 2008. În anul 2008 produsul intern brut s-a majorat cu 17,61% față de anul 2007, iar față de anul 2000 – cu 62,9%. Începând cu anul 2009 produsul intern brut are o tendință de micșorare, cauzată de reducerea numărului companiilor transnaționale și a volumului investițiilor străine directe. (tabelul 1).

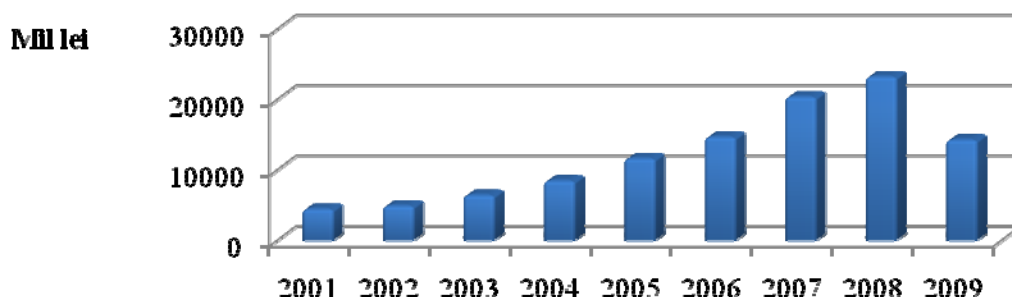
Tabelul 1. Analiza structurii produsului intern brut pe categorii de resurse în Republica Moldova

Indicatorii	Valoarea, mil lei			Structura, %		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Produsul intern brut	53430	62840	60043	100	100	100
din care						
bunuri	12950	14696	12881	24,2	23,4	21,5
servicii	32679	38517	38574	61,2	61,3	64,2
servicii intermediarilor						
financiari indirect măsurate	-1216	-1459	-1005	-2,3	-2,3	-1,7
impozite nete pe produse	9017	11086	9594	16,9	17,6	16,0

Ponderea cea mai mare în structura produsului intern brut le revine serviciilor, care au tendință de creștere cu 18,04% în anul 2009 față de anul 2007. În concluzie

putem afirma că produsul intern brut este format în mare parte din producerea bunurilor și prestarea serviciilor.

Una dintre căile prin care companiile transnaționale și investițiile străine directe influențează indirect creșterea economică este formarea capitalului autohton, întrucât investițiile străine directe au efect multiplicator asupra investițiilor interne. Prin efecte de antrenare, investițiile străine directe au stimulat investițiile autohtone, a căror dinamică a fost superioară comparativ cu cea a fluxurilor de capital străin, contribuind, astfel, indirect la dezvoltarea activităților productive (figura 2).

Figura 2. Dinamica formării brute de capital în Republica Moldova

În perioada analizată formarea brută de capital a înregistrat o creștere în anul 2008 de circa 5 ori mai mult față de anul 2001 și cu 14,06% față de anul 2007. Cauza principală fiind alocarea investițiilor străine în republică. Efectul pozitiv al acestei majorări constă în suplimentarea resurselor interne, contribuind astfel la reducerea deficitului între economiile interne și necesarul de investiții și în consecință la creșterea formării brute a capitalului fix. Ulterior se înregistrează treptat o creștere a investițiilor străine directe atrase concomitent cu o modificare a structurii acestora, astfel încât impactul intrărilor de capital fix se manifestă din în ce mai puternic, înregistrând astfel în anul 2008 o pondere a investițiilor străine directe în formarea brută de capital de 37,5 %, datorate în opinia noastră, preocupării investitorilor străini pentru modernizarea activității și creșterea competitivității produselor.

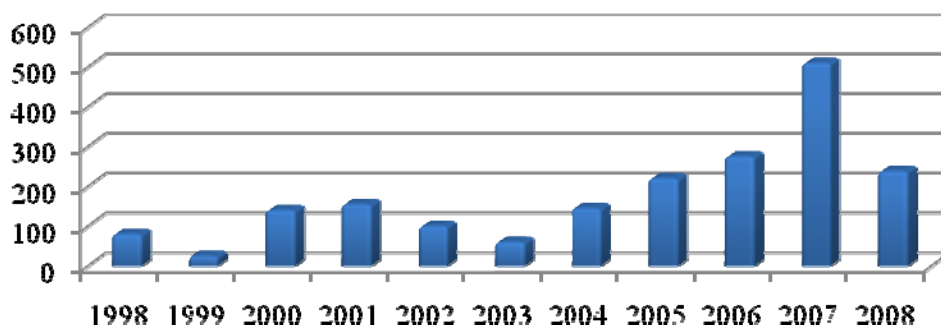
Inițial, investițiile străine directe nu puteau influența substanțial creșterea economică în Republica Moldova, deoarece volumul acestora era foarte modest. Abia începând cu anii 2002-2003, când s-a acumulat deja un volum ceva mai mare de investiții străine, creșterea economică, într-o măsură considerabilă, a fost condiționată de investiții. Dar nu numai de cele străine, ci, în primul rând, de investițiile interne. Însă nivelul scăzut al acumulărilor globale ale capitalului fix demonstrează faptul că încă nu sânt create condiții fundamentale pentru creșterea economică stabilă pe termen lung. Totodată, creșterea economică înregistrată nu a condus la schimbări radicale ale situației investiționale.

În anul 2009 formarea brută de capital a înregistrat 14260mil lei, ceea ce este cu 42,23% mai puțin față de anul 2008, cauza principală fiind micșorarea investițiilor străine directe.

Analiza dinamicii investițiilor străine directe (nete) pentru perioada 1999-2008 denotă creșterea semnificativă a volumelor acestora de la 29,8 milioane dolari până la 238 mln dolari, dar, totodată, și lipsa oricărei tendințe stabile în atragerea lor (figura 3).

Astfel, fluxul de investiții străine directe a crescut treptat pînă în 1995, apoi s-a redus de la 86,2 milioane în anul 1998 pînă la 30 milioane dolari în anul 1999. Reducerea investițiilor străine în anul 1999 a avut loc ca o consecință a efectelor negative ale crizei financiare din 1998 din Rusia, în anii 2000 și 2001, fluxul de investiții străine directe a crescut brusc, ca în următorii ani să se reducă din nou. Sporirea investițiilor în anul 2004, în mare măsură, a contribuit la creșterea volumelor

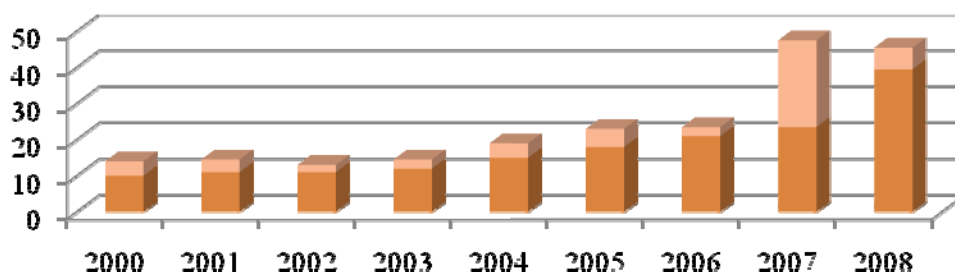
veniturilor reinvestite. În 2007, au fost atrase investiții străine directe în sumă de 512 milioane dolari. Pe când în anul 2008 volumul lor se reduce cu 53,57 față de anul 2007.

Figura 3. Dinamica investițiilor străine directe în economia Moldovei în perioada anilor 1998-2008 (în mln dolari)

O asemenea instabilitate în dinamica investițiilor străine directe în perioada 1996-2008 se explică prin starea schimbătoare a climatului investițional în republică, mai cu seamă prin imprevizibilitatea și incertitudinea situației economice și politice a țării.

Deși în anii 1992-2007 stocul investițiilor străine directe în economia Republicii Moldova a crescut an de an, ponderea acestora atât în capitalul fix al țării, cât și în produsul intern brut rămâne a fi destul de modestă (figura 4).

Figura 4. Ponderea investițiilor străine directe și a investițiilor autohtone în PIB

În plus, se conturează și o tendință de diminuare a ponderii acestora în PIB, datorită faptului că întreprinderile autohtone investesc o parte tot mai mare din sursele proprii pentru creșterea capitalului fix.

Este evident faptul că înviorarea activității investiționale contribuie la creșterea atractivității Moldovei pentru investitorii străini. Pentru a atinge ritmuri înalte de creștere economică este necesară asigurarea unei sporiri constante a resurselor pentru investiții, în primul rând, pe baza investițiilor străine directe.

Pentru asigurarea prosperității economice a Moldovei, este oportună elaborarea unui program investițional de stat (plan național) pe termen lung, care ar cuprinde următoarele acțiuni:

1. determinarea parametrilor de dezvoltare economică a țării pe termen lung;
2. determinarea ratei de acumulare, care ar asigura ritmurile de dezvoltare preconizate și nivelul de economii, necesare pentru realizarea acestui scop;
3. elaborarea unor măsuri ce ar contribui la stimularea economiilor și a investițiilor.

Investițiile străine directe și companiile transnaționale contribuie la modernizarea economiilor în tranziție pe mai multe căi, și anume: prin utilizarea celui mai nou utilaj și a noilor tehnologii, prin folosirea celor mai moderne metode de gestionare a afacerilor, prin promovarea unor noi standarde de calitate, prin producerea unor bunuri competitive pe piața mondială. Investițiile străine directe pot servi drept instrument de respecializare a economiilor naționale, de trecere a acestora la un nivel superior de specializare internațională, ce ar aduce profituri mai înalte pe unitate de capital investit.

Deoarece investițiile autohtone erau foarte modeste, respecializarea economiei moldovenești, adică trecerea ei la o specializare mai eficientă, aducătoare de mai multe venituri, putea fi efectuată doar cu ajutorul investițiilor străine directe. Dar acesta s-a dovedit a fi un proces contradictoriu, întrucât interesele de respecializare a economiei moldovenești nu coincideau neapărat cu interesele capitalului străin, care urmărește scopul de a obține, în primul rând, profituri cât mai înalte.

Fiind o economie de dimensiuni mici, deschisă spre exterior, în cea mai mare măsură dependentă de comerțul exterior, Republica Moldova își schimbă tipul specializării internaționale în strânsă legătură cu modificarea structurii geografice și, pe grupe de mărfuri, a exportului și importului.

Însă investițiile străine directe au modificat nu numai structura exporturilor, ci și cea a importurilor. Astfel, în structura importurilor a crescut ponderea mărfurilor de consum, a utilajului și a echipamentului. Totodată, s-au intensificat substanțial schimburile intrafirmă, efectuate între întreprinderile companiilor transnaționale.

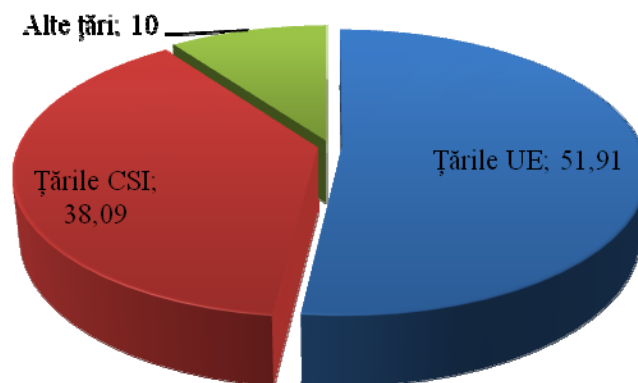
Deși a devenit independentă încă în anul 1991, din cauza specializării preponderent agrare a economiei sale, economia moldovenească, mai bine de un deceniu, a rămas orientată spre piețele tradiționale din Est, adică din CSI, reorientarea spre piețele din Occident făcându-se foarte lent, în decursul unei perioade îndelungate (tabelul 2).

Tabelul 2. Analiza dinamicii comerțului exterior al Republicii Moldova

Indicatorii	Anii			Abaterea (+, -)	
	2007	2008	2009	2007	2008
Export total, mii USD	1341735	1591184	1287536,3	-54198,70	-303647,70
din care:					
țările CSI	550244	623047	490454,1	-59789,90	-132592,90
țările UE	679256	820090	668441,0	-10815,00	-151649,00
alte țări	112234	148047	128641,2	16407,20	-19405,80
Import total, mii USD	3689524	4898762	3278269,8	-411254,20	-1620492,20
din care:					
țările CSI	1333698	1737261	1140434,7	-193263,30	-596826,30
țările UE	1680982	2105264	1422533,8	-258448,20	-682730,20
alte țări	674843	1056236	715301,3	40458,30	-340934,70

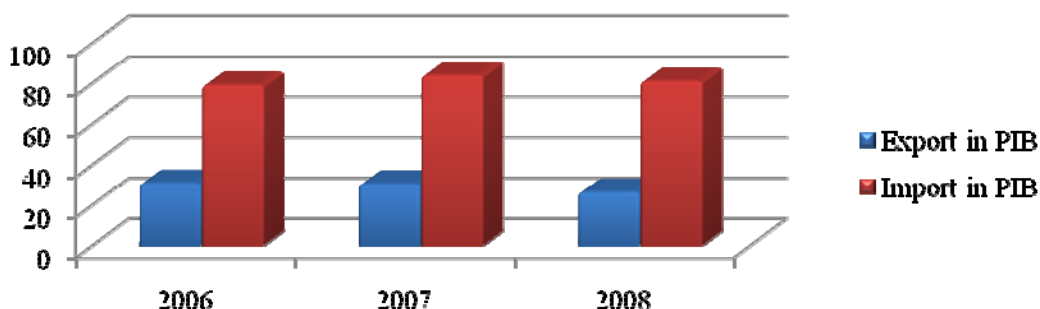
În anii 2007-2009 a avut loc nu numai o schimbare a ponderii diferitor grupe de țări în structura geografică a comerțului exterior, ci și o reducere substanțială a valorii exporturilor și importurilor, ca rezultat al creșterii prețurilor pe piața mondială. Astfel, valoarea exporturilor în anul 2009 s-a micșorat cu 4,04% față de anul 2007, iar a importurilor cu 11,15% în perioada analizată.

Analiza structurii exportului Moldovei în ultimii 10 ani (figura 5) denotă faptul că cota țărilor CSI în structura exportului Moldovei s-a redus de la 40,3% în anul 2006 până la 38,09% în 2009, și a crescut în schimb, cota țărilor din Uniunea Europeană, care deține ponderea cea mai mare în structura exportului. Totodată, în aceasta perioadă, ponderea importurilor din țările Uniunii Europene a sporit de la 35% la 43%. Acestea sânt schimbări pozitive, dar care se produc mult mai lent și mai contradictoriu decât în alte țări în tranziție.

Figura 5. Structura exportului Republicii Moldova în grupele de țări-partener, în anul 2009

Ponderea exporturilor în PIB (26,31% în anul 2008), mai mică decât cea a importurilor (81% în anul 2008), denotă un nivel al competitivității economiei Republicii Moldova foarte scăzut. Așadar, cu cât competitivitatea externă este mai redusă, cu atât dependența și vulnerabilitatea externă a țării-gazdă este mai mare (și implicit riscul de țară este mai mare). Această situație influențează în sens negativ gradul de integrare a economiei moldovenești în economia mondială, precum și decizia străinilor de a investi în țara noastră. Totodată, ratele statistice ce reflectă evoluția comerțului exterior moldovenesc demonstrează că investițiile străine directe nu au produs încă anumite efecte pozitive vizibile asupra acestuia.

Figura 6. Dinamica dezvoltării exportului și importului în Republica Moldova

Atragerea investițiilor străine directe și dezvoltarea companiilor transnaționale în Republica Moldova a contribuit, într-o oarecare măsură, la dezvoltarea noilor ramuri și la renovarea celor tradiționale și, prin urmare, la căutarea noilor piețe de desfacere. Sporirea fluxului de investiții străine în ramurile orientate spre export ale industriei Republicii Moldova, în perspectivă, pe termen lung, va contribui la diversificarea structurii economice naționale, la saturarea pieței de consum interne și la lichidarea soldului negativ al balanței comerciale.

BIBLIOGRAFIE

1. Anghel I. Investițiile străine directe, modernizarea și înzestrarea cu factori. București: CIDE, 2002
2. Belostecinic Gr. Investițiile străine directe și competitivitatea națională. Revista Economica, 2005, nr.3
3. Bonciu F. Investiții străine directe. București: Lumina Lex, 2003
4. Doltu C. Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție. Chișinău: Arc, 2008
5. Matei M. Investițiile străine directe. Funcții și evoluții. 1990-2000. București: Expert, 2004